

Dr hab. Wojciech Giza, prof. UEK
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Katedra Mikroekonomii
ul. Rakowicka 27
31-510 Kraków

Kraków, 20.06. 2022 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Krzysztof Derejski

pt. *Deprecjacja francuskich asygnat w latach 1789-1796: uwarunkowania
ekonomiczno - społeczne*

Promotor dr hab. Roman Macyra, prof. UAM

I) Uwagi wstępne

Przedstawiona do recenzji dysertacja liczy 404 strony. W części merytorycznej obejmuje: wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie, suplement, cztery aneksy, bibliografię, oraz stosowne spisy tabel, wykresów, map i fotografii.

Celem recenzji jest stwierdzenie, czy przedłożona rozprawa doktorska spełnia wymogi określone art. 13 ustawy ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016, poz. 882 i 1311 ze zm.), oraz w związku z art. 179 ust.2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 30 sierpnia 2018 r. poz. 1669).

Merytoryczna ocena pracy dokonana została zgodnie kryteriami dyscypliny ekonomia i finanse. W recenzji przyjęto następujące kryteria oceny: uzasadnienie trafności wyboru i oryginalności problemu badawczego podjętego w rozprawie; poprawność i kompletności celów i hipotez badawczych; ocena metodologii badań; ocena poprawności struktury rozprawy; ocena stopnia zawartej w rozprawie wiedzy teoretycznej; ocena formalnej strony rozprawy; ocena znajomości, doboru, analizy i interpretacji wykorzystania źródeł literaturowych, empirycznych; ocena umiejętności przedstawienia uzyskanych wyników oraz wynikającą z wyżej sformułowanych kryteriów ostateczną konkluzję.

II) Uzasadnienie trafności wyboru i oryginalności problemu badawczego

Podjęcie przez mgra Krzysztofa Derejskiego tematyki związanej z deprecjacją francuskich asygnat w latach 1789 - 1796 bez wątpienia stanowi istotne wyzwanie intelektualne, mające na celu przedstawienie rekonstrukcji historycznej pokazującej dzieje procesu deprecjacji quasi - pieniądza jakimi były asygnaty emitowane w okresie głębokich przemian Wielkiej Rewolucji Francuskiej. Zagadnie to jest ważne, gdyż jak sam Autor zauważył (manuskrypt s. 6) "...emisja asygnat jest przykładem emisji pieniądza papierowego, w celu pokrycia wydatków państwa, która prowadziła do całkowitej deprecjacji emitowanego pieniądza. To zarazem historia konfliktu między interesem politycznym a ekonomicznym, gdzie ten ostatni podporządkowano bezwzględnie polityce". Zatem przyjęta w dysertacji płaszczyzna analityczna obejmuje relację pomiędzy sferą monetarną a egzogenicznie zdefiniowanymi czynnikami społeczno - ekonomicznymi analizowanymi w optyce ekonomii politycznej.

Ekonomiści, inaczej niż historycy, w swoich poszukiwaniach naukowych kładą szczególny nacisk na te elementy teorii ekonomii, które umożliwiają dokonanie trafnych predykcji. Stanowisko to w jednoznaczny sposób wyraził M. Friedman w *Essays in Positive Economics* (1953). Historycy w znacznie większym stopniu niż ekonomiści akcentują walory eksplanacyjne (opisujące i wyjaśniające) formułowanych teorii. Należy jednak pamiętać, że dziesięć lat po przywołanym powyżej eseju M. Friedmana ukazała się praca M. Friedman i A.J. Schwartz, *A Monetary History of the United States, 1867-1960*; w której autorzy posługując się argumentacją historyczną wspartą metodami ilościowymi przedstawili wpływ polityki monetarnej na sferę realną. Widać zatem, że podejście badawcze czerpiące z dorobku historii gospodarczej może być bardzo użyteczne w procesie analizy polityki pieniężnej. Doktorant wpisał się swoimi badaniami w tę znakomitą tradycję. Z pewnym zdziwieniem odnotowałem jedynie fakt, że w bogatej bibliografii dysertacji doktorskiej Pan K. Derejski nie wspomniał o monografii autorstwa M. Friedman, A.J. Schwartz.

Konkludując tę część recenzji mogę stwierdzić, że Pan Krzysztof Derejski podjął w swojej dysertacji zagadnienie mieszczące się w obszarze dyscypliny ekonomia i finanse. Zastosowana metoda badawcza polegająca na połączeniu podejścia historycznego z modelowaniem ekonometrycznym dostarcza wielu cennych refleksji współczesnym ekonomistom, którzy mierzą się z problemem rosnącej inflacji powodowanej w znacznej mierze poprzez czynniki o charakterze egzogenicznym, tak jak to widzimy we współczesnym świecie.

III) Cele pracy, pytania i hipotezy badawcze

Główny cel pracy i cztery cele szczegółowe zostały przedstawione we wstępie dysertacji (s. 7). W zakresie przedmiotowym, celem wskazanym przez Doktoranta jest

przedstawienie nie tylko procesu deprecjacji francuskich asygnat w latach 1789 -1796, ale również determinant owego procesu ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań ekonomiczno - społecznych. W ramach celów szczegółowych Doktorant podjął wyzwanie o charakterze metodologicznym polegające na skonstruowaniu modelu ekonometrycznego deprecjacji asygnat wykorzystując do tego dane z departamentu Bouches-du-Rhône. Mgr Krzysztof Derejski przedstawił również hipotezę główną, zgodnie z którą "deprecjacja francuskich asygnat determinowana była, przez ich emisję, sprzedaż dóbr narodowych, wprowadzenie powszechnego maksimum oraz działania wojenne prowadzone przez francuskie wojska rewolucyjne" (manuskrypt s. 8). Tak sformułowana hipoteza umożliwia wyjaśnienie deprecjacji asygnat w sposób multikauzalny. Pozwala zatem uniknąć nadmiernego uproszczenia badanego zjawiska. Doktorant po przedstawieniu hipotezy głównej sformułował cztery pytania korespondujące z ową hipotezą. Takie rozwiązanie skłania jednak do postawienia pytania dotyczącego owego rozstrzygnięcia metodologicznego. Wychodząc od ogólnej filozofii nauki zwykle przyjmujemy, że podziw i nieufność dla otaczającego nas świata stanowi źródło naszego poznania, w szczególności poznania naukowego. Próbując zrozumieć otaczającą nas rzeczywistość (społeczno - gospodarczą) najpierw stawiamy pytania (w tym przypadku pytania badawcze), na które następnie szukamy odpowiedzi. W XX wiecznej metodologii nauki, hipotezy są właśnie takimi spekulatywnymi próbami odpowiedzi na nurtujące nas pytania. Szukając prawdy poddajemy weryfikacji hipotezy i w ten sposób budujemy nasz gmach wiedzy. Moje pytanie brzmi: jakimi przesłankami o charakterze metodologicznym kierował się Doktorant stawiając pytania badawcze dopiero po tym, jak przedstawił hipotezę?

Porównując treść pracy ze sformułowanymi celami badawczymi oraz hipotezą główną należy podkreślić, że Doktorant w sposób konsekwentny i świadomy zrealizował swoje założenia badawcze.

IV) Metoda badawcza i wykorzystanie literatury

Przedstawiona do oceny rozprawa stanowi studium teoretyczno - empiryczne łączące w sobie elementy z historii gospodarczej z ekonomiczną analizą procesu deprecjacji asygnat. Lektura pracy utwierdza mnie w przekonaniu, że Pan Krzysztof Derejski znakomicie opanował warsztat historyka i umiejętnie zastosował go do analizy zagadnień o charakterze ekonomicznym. Należy podkreślić bardzo bogatą i zróżnicowaną bazę źródłową. Doktorant wykorzystał archiwalia (10 pozycji), źródła drukowane (286 pozycji), źródła internetowe (7 pozycji). W większości bazę źródłową stanowią opracowania francuskojęzyczne, co dodatkowo podnosi walor pracy. Współcześnie, nasza perspektywa ekonomiczna kształtowana jest głównie poprzez literaturę anglojęzyczną, gdyż to w tym języku toczą się dyskusje ekonomistów na łamach czołowych periodyków naukowych. Parafrazując stwierdzenie L. Wittgensteina "granice mojego języka wyznaczają granice mojego świata" można dojść do wniosku, iż Doktorant poprzez wykorzystanie

szerokiego spektrum literatury francuskiej przedstawił niezwykle interesujący obraz procesów gospodarczych poszerzając nasz horyzont poznawczy.

Dominującą w pracy narracją jest narracja historyczna. Autor poświęcił jej cztery początkowe rozdziały prezentując w nich bogaty materiał empiryczny w formie zestawień tabelarycznych i wykresów, które umiejętnie komentował. W ostatnim piątym rozdziale zaproponował model ekonometryczny deprecjacji asygnat. W ten sposób nawiązał do podejścia badawczego kliometrii stanowiącej pomost pomiędzy tradycyjnym uprawianiem historii gospodarczej a wykorzystaniem metod ilościowych do analizy zjawisk gospodarczych. Podejście to w Polsce nie jest tak często stosowane, jak na Zachodzie. Dlatego też uznaje to osiągnięcie za szczególnie istotne.

V) Struktura rozprawy i jej zawartość merytoryczna

Układ treści nie budzi zastrzeżeń. Narracja jest logiczna a zamierzony cel badawczy jest konsekwentnie realizowany. Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, suplementu, czterech aneksów, bibliografii oraz stosownych spisów (tabel, wykresów, map i fotografii).

Rozdział pierwszy zatytułowany "Francja w czasach *ancien régime'u*:" sytuacja finansowa i monetarna" stanowi wprowadzenie do analizy ekonomicznej obecnej w kolejnych rozdziałach. Rozdział ten zawiera prezentację rozwiązań fiskalnych z uwzględnieniem podziału na podatki pośrednie i bezpośrednie oraz analizę obciążeń fiskalnych społeczeństwa francuskiego. Autor przedstawiając dane historyczne formułuje wnioski o charakterze normatywnym dotyczące nadmiernych obciążeń fiskalnych społeczeństwa w celu sfinansowania wydatków króla. Oprócz opisu systemu podatkowego odnajdujemy w tym rozdziale opis francuskiego systemu pieniężnego, co stanowi wprowadzenie do rozdziału nr 2 poświęconemu emisji asygnat w czasie rewolucji francuskiej. Asygnaty, dekretem Zgromadzenia Narodowego z 16 i 17 kwietnia, stały się pieniądzem papierowym (s. 84 manuskryptu). Mocną stroną rozdziału drugiego jest bogaty materiał empiryczny zgromadzony przez Doktoranta na poparcie formułowanych tez. Niewiele uwagi poświęcono analizie procesów inflacyjnych w perspektywie np. ilościowej teorii pieniądza, która do dzisiaj odgrywa ważną rolę zarówno w wyjaśnieniu procesów inflacyjnych jak i relacji pomiędzy sferą pieniężną a sferą realną.

Rozdziały trzeci "Deprecjacja asygnat na rynkach lokalnych" i czwarty "Deprecjacja asygnat analiza przyczyn" zawierają analizę czynników wyjaśniających spadek wartości asygnat z rozbiciem na rynki lokalne. Autor analizuje przyczyny deprecjacji asygnat w kontekście szeroko rozumianego systemu monetarnego ówczesnej Francji, w ramach którego posługiwano się nie tylko pieniądzem kruszcowym, ale również biletami zaufania, a także fałszowanymi asygnatami. Znaczący wpływ na proces deprecjacji asygnat wywarł

również wzrost cen w latach 1790 - 1795 a także sposób ich zabezpieczenia poprzez dobra narodowe i działania wojenne prowadzone przez Francję.

Ostatni piąty rozdział zatytułowany "Deprecjacja asygnat: analiza ekonometryczna" otwiera krytyczne stwierdzenie, w myśl którego "...w poprzednich rozdziałach rozważania nt. przesłanek deprecjacji asygnat miały charakter intuicyjny" (s. 231 manuskryptu). Trudno zgodzić się z takim stwierdzeniem, chociaż świadczy ono o dużej dozie samokrytycyzmu Autora. Metody historyczne podobnie jak i inne, w tym metody ilościowe mają zarówno swoje zalety jak i ograniczenia. Wnioski wywiedzione w rozdziałach 1-4 na podstawie bogatego materiału empirycznego zgromadzonego w oparciu o dogłębną historyczną kwerendę źródłową nie nazwałbym "intuicyjnymi". Oczywiście można i należy zachowywać w stosunku do uzyskanych wyników pewien poziom sceptycyzmu. W tym kontekście interpretuję zawartość ostatniego rozdziału, w którym Pan K. Derejski konstruował model ekonometryczny, jako sposób weryfikacji uzyskanych rezultatów badawczych dzięki wcześniej zastosowanej metodzie historycznej. Wyniki te okazały się komplementarne, wzmacniając tym samym konkluzję wieńczącą przedłożoną dysertację.

W zakończeniu Autor zwrócił uwagę zarówno na podejście jakościowe jak i ilościowe. Sformułował w sposób jednoznaczny wnioski dotyczące przyczyn deprecjacji asygnat. Wymienił te problemy, których nie udało się rozwiązać oraz nakreślił dalsze kierunki badań.

Jeśli miałbym sformułować ogólne pytanie nasuwające się po lekturze rozprawy to dotyczyłoby ono tego, w jakim stopniu asygnaty spełniały kryteria swoiste dla pieniądza, a w jakim stanowiły instrumenty służące rozwiązaniu problemów fiskalnych w ówczesnej Francji.

Konkludując ocenę struktury pracy chcę również zwrócić uwagę na Suplement, w którym przedstawiono wiele informacji umożliwiających lepszą percepcję pracy tym czytelnikom, którzy nie posiadają pogłębionej wiedzy historycznej. Zastosowanie tego zabiegu pozytywnie wpłynęło na klarowność narracji prezentowanej w zasadniczej części dysertacji (s. 1-271).

VI) Uwagi dotyczące strony formalnej

Strona warsztatowa przedłożonej rozprawy zasługuje na wysoką ocenę. Zwłaszcza jej warstwa graficzna, zawierająca bogate w treść zestawienia w postaci map, tabel i wykresów. Usterki edycyjne są nieliczne np. s. 133 "uproszczeń nie nie stało". Rozprawa napisana została poprawną polszczyzną. Na podkreślenie zasługuje również wkład pracy Autora dokonany w celu przybliżenia czytelnikowi w języku polskim licznych francuskojęzycznych cytatów.

VII) Konkluzja

Całościowa analiza recenzowanej dysertacji doktorskiej mgra Krzysztofa Derejskiego pozwala na sformułowanie wniosku, że Autor przedstawił dojrzałe opracowanie naukowe, wykazując się zarówno ugruntowaną wiedzą teoretyczną, jak i szerokimi kompetencjami w zakresie metod badawczych (historycznych i ekonometrycznych) pozwalających na przedstawienie oryginalnego rozwiązania istotnego problemu badawczego mieszczącego się w dyscyplinie ekonomia i finanse.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w art. 13 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016, poz. 882 z późn. zm.), w której sformułowano wymóg, iż "rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub artystycznego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej".

Wnoszę zatem o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Kończąc recenzję pozwolę sobie sformułować jeszcze jedną refleksję. W 1957 r. T.C. Koopmans, Laureat Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla, w *pracy Three Essays on the State of Economic Science* sformułował tezę, zgodnie z którą rozwój ekonomii powinno traktować się jako sekwencję modeli ekonomicznych. Wydawało się wówczas, że podejście bazujące na analizie historycznej w ekonomii powinno odejść do lamusa. Po lekturze rozprawy Pana K. Derejskiego mam nieodparte wrażenie, iż postulat wielkiego ekonomisty, jakim był Koopmans okazał się przedwczesny. Zastosowanie metody badawczej zaczerpniętej z historii gospodarczej nadal posiada walory poznawcze i znaczny potencjał eksplanacyjny. Dlatego też formułuję wniosek o **wyróżnienie rozprawy doktorskiej** Pana Krzysztofa Derejskiego

Wojciech Giza